УДК 340.111.5:341.244-027.551
ББК 67.412
Д45

Р е ц е н з е н т и

Луць В. В., доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, завідувач відділу
проблем приватного права Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва НАПрН;

Притика Ю. Д., доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правосуддя Київського
Національного університету імені Тараса Шевченка

Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 24 березня 2014 року)

Відтворення всієї книги чи якої-небудь її частини
будь-якими засобами або в якій-небудь формі, у тому числі в Інтернеті,
без письмового дозволу видавництва забороняється

Діковська І. А.

Д45 Принципи правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань / І. А. Діковська. — К. : Юрінком Інтер, 2014. — 464 с.

ISBN 978-966-667-610-1

Монографія є комплексним дослідженням принципів правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань.

Особлива увага приділена уніфікації — принципу створення правових норм, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання. Зокрема проаналізовані різні способи уніфікації, особливості застосування окремих уніфікованих документів (міжнародних договорів, джерел м'якого права).

Проаналізовані можливі прояви принципу свободи договору у міжнародних договірних відносинах: матеріально-правові, під час вибору застосовуваного права та процесуальні прояви зазначеного принципу.

Досліджено застосування принципу добросовісності на усіх стадіях існування міжнародних договірних зобов'язань, а також його роль у тлумаченні приватних договорів, міжнародних уніфікованих актів.

У роботі міститься аналіз доктринальних джерел, міжнародних уніфікованих документів, внутрішнього законодавства різних держав, судової та арбітражної практики. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України та правильного застосування існуючих правових норм, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, суддів, юристів-практиків.

УДК 340.111.5:341.244-027.551
ББК 67.412

ISBN 978-966-667-610-1

© Діковська І. А., 2014
© Юрінком Інтер, 2014

Зміст

Передмова 3

Перелік умовних позначень 4

Розділ 1. **Теоретичні підходи до принципів правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань** 8
1.1. Принцип — загальнотеоретична категорія 8
1.2. Принципи права: підходи до розуміння 9
1.3. Принципи правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань: поняття, система, функції 20

Розділ 2. **Уніфікація та гармонізація — принцип регламентації міжнародних приватних договірних зобов'язань** 40
2.1. Поняття уніфікації 40
2.2. Методи уніфікації 41
2.3. Співвідношення уніфікації, гармонізації та кодифікації 49
2.4. Міжнародний договір — спосіб уніфікації норм, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання 52
2.4.1. Застосування міжнародних договорів 55
2.4.2. Тлумачення міжнародних договорів 60
2.5. М'яке право — джерело регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань 66
2.5.1. Принципи УНІДРУА — джерело м'якого права 68
2.5.2. Принципи Trans-Lex — джерело м'якого права 70
2.5.3. Типові договори та договірні умови, розроблені міжнародними організаціями, — джерела м'якого права 74
2.6. Пошук уніфікованої моделі правового регулювання договірних зобов'язань у ЄС: Принципи Європейського договірного права (PECL) 77
2.6.1. Принципи Європейського права (PEL) 78
2.6.2. Принципи Європейського страхового договірного права (PEICL) 80
2.6.3. Принципи Acquis 80
2.6.4. Проект Спільних точок зору (DCFR) 82
2.6.5. Проект ЄКДП 85
2.6.6. Європейське договірне право: Матеріали для Спільних підходів: Термінологія, Керівні принципи, Модельні правила 85

2.6.7. Тенденції розвитку правового регулювання договірних зобов'язань у ЄС 86
2.7. Lex mercatoria — результат уніфікації практики та звичаїв міжнародної торгівлі 91
2.8. Застосування lex mercatoria міжнародним комерційним арбітражем 99
2.9. Можливість застосування lex mercatoria державними судами 106
2.9.1. Lex mercatoria — застосовуване державними судами право для вирішення міжнародного комерційного спору по суті: можливі підходи 106
2.9.2. Застосування звичаїв як правових регуляторів відповідно до внутрішнього права окремих держав 113
2.9.2.1. Правовий звичай як джерело цивільного права України 113
2.9.2.2. Застосування звичаїв для регулювання цивільних відносин в інших країнах 115

***Розділ 3.* Принцип свободи договору у регулюванні міжнародних приватних договірних зобов'язань** 117
3.1. Проблеми реалізації матеріальної свободи сторін міжнародних договірних зобов'язань 117
3.1.1. Загальні зауваження щодо доктринального розуміння матеріальної свободи договору 117
3.1.2. Способи закріплення принципу матеріальної свободи договору 120
3.1.2.1. Способи закріплення принципу матеріальної свободи у окремих країнах континентальної Європи 120
3.1.2.2. Свобода договору за англійським правом та правом США. Основні положення теорії laissez-faire. Сучасні підходи 124
3.1.2.3. Принцип свободи договору у міжнародних уніфікованих документах 126
3.2. Укладення поіменованих (непоіменованих) договорів — прояв принципу свободи договору 128
3.2.1. Підходи національного права окремих країн до поіменованих (непоіменованих) договорів 128
3.3. «Поіменованість» договорів у міжнародних конвенціях 140
3.3.1. Загальні зауваження 140
3.3.2. «Кваліфікаційні» обов'язки сторін приватноправових договорів відповідно до окремих конвенцій 141
3.3.3. «Кваліфікаційні» вимоги щодо об'єкта приватноправового договору, що регулюється міжнародним договором 145
3.3.4. Міжнародний характер договору — кваліфікаційна ознака договорів, поіменованих конвенціями 145
3.4. Обмеження матеріальної свободи договору 150
3.4.1. Загальні зауваження 150
3.4.2. Обмеження свободи договору у національних правових системах 150

3.4.2.1. Імперативні норми — обмежуючий фактор матеріальної свободи договору 151
3.4.2.2. Добрі нрави (мораль) — обмежувач матеріальної свободи сторін договору 153
3.4.2.3. Публічний порядок — обмежувач матеріальної свободи сторін договору 155
3.4.2.4. Обмеження матеріальної свободи договору — чинник, що сприяє захисту приватної автономії. Досвід ФРН 155
3.4.2.5. Обмеження свободи договору за колом осіб 158
3.4.2.6. Доктрина приватності договору за правом Англії 161
3.4.2.7. Права третіх осіб — обмежувач матеріальної свободи сторін договору 162
3.5. Обмеження свободи договору у окремих конвенціях, що регулюють міжнародні договірні зобов'язання 164
3.5.1. Форма договору — обмежувач свободи сторін договору за КМКП. 164
3.5.2. Звичаї та практика — обмежувачі договірної свободи за КМКП 166
3.5.3. Обмеження свободи договору у транспортних конвенціях 170
3.6. Обмеження принципу свободи договору у PECL 171
3.7. Обмеження принципу свободи договору у Принципах УНІДРУА 172
3.8. Обмеження принципу свободи договору у DCFR 173
3.9. Свобода сторін договірних зобов'язань щодо визначення застосовуваного права: правова природа, межі застосування 177
3.9.1. Загальні зауваження 177
3.9.2. Форма вибору права 179
3.9.3. Обмеження вибору застосовуваного права 187
3.9.3.1. Загальні зауваження 187
3.9.3.2. Наявність іноземного елементу — умова вибору іноземного права. 187
3.9.3.3. Обмеження автономії волі правопорядками певних держав. 192
3.9.3.4. Імперативні норми як обмежуючий фактор свободи вибору права 194
3.9.3.5. Свобода вибору права у часі і процесуальне законодавство України 202
3.10. Процесуальна свобода сторін договірних зобов'язань 205
3.10.1. Загальні зауваження 205
3.10.2. Пророгаційна угода — прояв двосторонньої свободи договору 206
3.10.3. Особливості регулювання пророгаційної угоди відповідно до Гаазької конвенції про угоди про вибір суду. 218
3.10.4. Набуття чинності Гаазькою конвенцією про угоди про вибір суду та правила її застосування 227
3.10.5. Прояви та межі автономії волі сторін арбітражної угоди 231

***Розділ 4.* Добросовісність — принцип правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань** 241
4.1. Добросовісність як моральна цінність та її значення для права 241
4.2. Доктринальні підходи до розуміння добросовісності як правової категорії 244
4.3. Співвідношення добросовісності, розумності, справедливості 247
4.4. Підходи окремих міжнародних уніфікованих документів до розуміння добросовісності 257
4.4.1. Добросовісність за КМКП 257
4.4.2. Добросовісність та чесне ведення справ у Керівних принципах, Принципах УНІДРУА, PECL, DCFR 260
4.4.3. Добросовісність — підстава для захисту від помилкової думки 264
4.4.4. Добросовісність — підстава для захисту третіх осіб у випадку укладення удаваного правочину 265
4.5. Захист від помилкової думки і визначення особистого закону особи, що уклала правочин 267
4.6. «Об'єктивація» принципу добросовісності 271
4.7. Функції принципу добросовісності 273
4.8. Поняття недобросовісності 276
4.9. Добросовісність як принцип тлумачення міжнародних договорів 280
4.10. Добросовісність — принцип тлумачення актів міжнародної недержавної уніфікації 284
4.11. Добросовісність — принцип тлумачення міжнародних приватних договорів 286
4.11.1. Використання принципу добросовісності при тлумаченні договорів згідно з КМКП 287
4.11.2. Роль добросовісності у тлумаченні договорів згідно з Принципами УНІДРУА 289
4.11.3. Тлумачення договорів відповідно до PECL 295
4.11.4. Тлумачення договорів відповідно до DCFR: порівняння із PECL та підходами окремих національних правових систем 298
4.12. Добросовісність як джерело виникнення обов'язків сторін договору 313
4.12.1. Добросовісне ведення переговорів у міжнародних уніфікованих документах 313
4.12.1.1. Добросовісне ведення переговорів згідно з Принципами УНІДРУА 314
4.12.1.2. Добросовісне ведення переговорів згідно з PECL 316
4.12.1.3. Добросовісне ведення переговорів у DCFR 318
4.12.2. Обов'язок добросовісного ведення переговорів за правом окремих країн 321
4.12.2.1. Добросовісне ведення переговорів за правом ФРН 321
4.12.2.2. Добросовісне ведення переговорів за правом Франції 322
4.12.2.3. Добросовісне ведення переговорів і право Англії 323
4.12.2.4. Ведення переговорів згідно із законодавством РМ 323

4.13. Правова природа відповідальності за недобросовісні переговори. . . . 324
4.14. Санкції за недобросовісність переговорів. 327
4.15. Колізійне регулювання наслідків недобросовісної поведінки під час переговорів 329
4.16. Обов'язок привертати увагу сторони до умов договору, у створенні яких вона не брала участі 335
4.17. Наслідки непривернення уваги контрагента до стандартних умов за правом окремих країн 340
4.18. Безвідклична оферта — спеціальний прояв принципу добросовісності та чесного ведення справ 348
4.19. Добросовісність під час реалізації прав та обов'язків сторін договору 351
4.19.1. Добросовісність під час реалізації прав та обов'язків сторін договору у міжнародних уніфікованих документах та національних законодавствах 351
4.19.2. Заборона використання «спеціальних застережень» у певних випадках 353
4.19.3. Заборона вимагати виконання негрошового зобов'язання за певних обставин 355
4.19.4. Право сторони відмовитися від дострокового виконання 358
4.19.5. Право розірвати договір у випадку істотного порушення договору іншою стороною 361
4.19.6. Неможливість обмеження чи виключення використання способів захисту всупереч принципу добросовісності 364
4.19.7. Можливість зменшення суми, що виплачується постраждалій стороні, якщо вона надзвичайно перевищує витрати, понесені в результаті невиконання зобов'язання 367
4.19.8. Необхідність утримуватися від дій, які б перешкоджали належному виконанню договору 369
4.19.9. Порушення обов'язків кредитором — перешкода для використання способів захисту проти боржника 373
4.19.10. Вжиття заходів щодо зменшення шкоди потерпілою стороною. 382
4.19.11. Співпраця сторін — прояв принципу добросовісності та чесного ведення справ 384

Висновки. 387

Список використаних джерел 412